

Hərə bir şeyin xiffətini çəkir əsgərlikdə. Mən mütaliənin xiffətini çəkir-dim.

Baxmayaraq ki, əsgərlikdə də imkan tapıb kitab oxuyurdum. Çarlz Dikkensin "Oliver Tvistin macəraları"nı hərbdə oxumuşdum, məsələn. Üstündən 10 il keçib, etiraf edirəm; kitabı əsgər kitabxanasından oğurlamış-dım.

Bununla belə yenə də ədəbiyyat acılığı yaşayırdım. Aradabir əlimə keçən qəzetlərdə nə ədəbiyyat xəbəri görsəm acgözlüklə oxuyurdum. Dəfələrlə. O qədər ki, axırda yazını əzbərləyirdim.

Fransuaza Saqan adlı yazıçının varlığından xəbərim olmasa da belə, günlərin birində qəzetdə onun ölüm xəbərini oxudum. Məlumatda onun uzun sürən xəstəlikdən sonra Onfler şəhərində dünyasını dəyişməsi yazılmışdı. Bir də məşhur əsərlərinin adları sadalanmışdı.

Xəbəri qəzetdən kəşib götürdüm və bloknotumun arasına qoydum. Arada bloknotumu vərəqləyəndə onu da oxuyurdum. Bir də Elfride Yelinekin Nobel alması xəbəri vardı. Onu da kəşib bloknotun arasına qoymuşdum. Bu xəbərlər sanki mənim ədəbiyyatla əlaqəmin kəsilməsinə imkan vermirdilər, müqəddəs bildiyim o gözəl dünyaya qədəm qoymaq üçün dua idilər, tez-tez

ömrü boyu topladığı müşahidələrini, bacarığını, oxuduğu qalın-qalın kitablardan qazandığı təcrübələri səfərbər edib roman yazsa belə, oxunmur, heç bir hadisəyə çevrilmir, kimi də on yeddisində, ördək balaları kimi hələ do-daqlarının qırağından sarısı getməmiş bir roman yazır, anında məşhur olur, əsəri əldən-ələ gəzir.

Fransuaza Saqan da belələrindən-di. Ən məşhur əsəri olan "Salam, qü-sə"ni on səkkizində qələmə almışdı. Özünün dediyinə görə romanı iki həftəyə kafe masasında yazır. Əsəri maki-nada yığdırandan sonra "Jülyar" nəşriyyatına yol-layır.

Tərslikdən həmin ərəfədə telefonu da işlə-mir. Bir gün Saqan nəşriyyatdan teleq-ram alır. Nəşriyyat onun romanını çap et-məyə razılıq verir.

Əsər çap olunur-olunmaz böyük əks-səda doğurur. On doqquz yaşlı qızcağaz bir anda Fransanın məş-huruna çevrilir. Əsər eynən "Ma-

ni unutmaya başlayır, atasının həyat tərzi daha cəlbədicidir gəlir.

Yayda Aralıq dənizi sahilində kira-yələdikləri villada atasının növbəti sevgilisi Elzayla dincəllirlər. Bir gün atası Sesilə rəhmətlik atasının rəfiqəsi Annın onlarla dincəlməyə gələcəyini söyləyir. Sesilin həyatını dəyişən Annın gəlişi olur.

Ann Sesilin atasının başqa rəfiqələri kimi yüngül xasiyyətli, əyləncə peşində olan qadınlardan deyil. Ann öz gəlişi ilə təkcə Sesilin atasını özünə aşiq eləmir, ata-balanın da həyatını dəyişir. Onu sevgilisi Sirillə dənizdə qayıq sür-mək yerinə evdə oturub dərslərini oxumağa vadar edir.

Yenicə alışmağa başladığı həyatının dəyişməsinə istəmə-yən Sesil Anna qarşı amansız plan qurur. Atasının keçmiş sevgilisi ilə Sirilin guya sevgili olduqlarını uydurur. Bu yolla atasını qışqandı-rmağa, onda təzə-dən Elzaya qarşı məhəbbət oyat-mağa çalışır.

İlk başdan sadəcə bir oyun olan plan getdikcə ciddi xarakter almağa başlayır. Elzanın ondan sonra cavan bir oğlanla, özü də qızının keçmiş sevgilisi ilə münasibət qurduğunu öyrənən atası özünü saxlaya bilmir. Elzayla münasibət qurmağa başlayır. Bundan xəbər tutan Ann dərhal maşınına oturub villanı tərk edir. Maşının dalınca qaçan Sesil macal tapıb bu oyunu özünün qurduğunu da Anna deyər bilmir.

Axşam şam yeməyindən sonra atabala Anna məktub yazarkən telefon zəng çalır. Ann Esteral yolunda qəza-yə uğrayaraq ölür.

"Salam, qüssa"dən sonra daha neçə-neçə romanların, pyeslərin müəllifi olan Saqan ömrü boyu 17 yaşlı Sesil olmaqdan canını qurtara bilmədi. O təkcə "Adi təbəssüm", "Bir ay sonra", "Bramsı sevirsizmi?", "Gözəl buludlar", "Təslim siqnalı", "Qəlb keşikçisi" kimi əsərlərilə gündəmdə qalmadı.

Saqan saysız-hesabsız qalmaqalları, dəfələrlə ərə getməsi, narkotik asılılığı, əyşəyşə, avtomobil qəzaları, bahalı maşınları, yaxtları, icbari həbsi, qumar azarı ilə tez-tez gündəmə gəlirdi.

Ömrünün sonlarında bu qədər qonorarlardan, var-dövlətdən sonra Onfler şəhərində yoxsulluq içində həyata gözlərini yumarkən də içində gəzdirdiyi 17 yaşlı qızcağaz ruhu onu tərk etmədi. Həmişə balaca, şiltaq Sesil olaraq qaldı.

Ömrünü 17 yaşlı qızcağaz kimi yaşamış Saqan

vird edirdim.

Xidmət müddətini yarılarda başqa hissəyə köçürmüşdüm.

Qərargahdan zastavaya yoxlama gəlmişdi.

Cərgədə məndən əvvəl əsgərlər vardı. Mayor bir-bir əsgərlərin bloknotlarını alıb vərəqləyir, rast gəldiyi nakam məhəbbət şeirlərini, "Mən gəldim əsgərliyə, sevgilim başqasına getdi", "Mən ölsəm hamı gedəndən sonra, qəbrimin üstündə sevgilim qalsın" janrında sicilləmələri ucadan oxuyub gah əsgərlərlə məzələnir, gah da danlayırdı. Sonra bloknotu götürüb zastava komandirinə verirdi.

Mənə çatanda bloknotu alıb vərəqlədi. Qəzet parçalarına diqqətlə baxdı. Heyrətlə dedi: "Bu nədi?"

Mən fərağat vəziyyətdə dik ona baxaraq qəzetdəki məlumatı əzbərdən söylədim: "Fransuaza Saqan uzun sürən xəstəlikdən sonra Onfler şəhərində...". Nə bir cümlə artırdım, nə azaltdım. Ardınca da bu il ədəbiyyat üzrə Nobel mükafatını Elfride Yelinekin aldığı söylədim.

Mayor təəccüblə üzümə baxdı. Belə bir sonluq gözləmədiyinə görə məndən sərhəd naryadının tərifini soruşdu. Vəziyyət onun xeyrinə deyildi. Tərifini də əzbərdən söylədim. Heyrətlənmişdi. Məmnun halda mənə baxdı. Sonra bloknotu özümə qaytarıb növbəti əsgərə keçdi.

Onda əhd elədim ki, tərxis olandan sonra mütləq Fransuaza Saqanı oxuyacam.

***

Ədəbiyyat tarixi paradokslarla doludur; kimisi yaşının qürub çağında,

dam Bovari"də olduğu kimi fransız cəmiyyətində ciddi rezonans doğurur. Saqan da Flober kimi fransız qızcağazının əxlaqsız obrazını yaratmaqda günahlandırılır. Kəskin tənqidlərə baxmayaraq jurnalistlər ətrafından əsik olmur. Kitab "Kritik" ədəbi mükafatına layiq görülür. Başqa dillərə də tərcümə olunur. Fransua Moriakin "füsunkar bədheybət" adlandırdığı Saqan beləcə ədəbiyyat aləminə qədəm qoyur.

Əsl familyası Kuare olan Saqan - bu adı Marsel Prustun "İtmiş zamanın axtarışında" romanından götürmüşdü. 1935-ci ildə varlı bir ailədə dünyaya göz açmışdı. Sarbonna universitetinə qəbul ola bilməyi zaman ailəsi ondan əlini üzmüşkən, rast gəldiyi ilk məğlubiyətlə barışmaq istəməyən Saqan masa arxasına keçir. Qısa müddətə "Salam, qüssa" ərsəyə gəlir.

"Salam, qüssa" Cerom Sellincerin "Çovdarlıqda uçurumdan qoruyan" romanı ilə müqayisə olunur. Təxminən eyni dövrdə yazılmış "Salam, qüssa" də fransız gənclərinin kult əsərlərinə çevrilmişdi. Əsər o qədər məşhurlaşmışdı ki, 4 il sonra onun əsasında film çəkildi.

Saqan romanda 17 yaşlı bir qızdan bəhs edir. Sesil də Fransuza kimi universitetə qəbul ola bilməyib. Körpə yaşlarında atasını itirmiş Sesil monastırda böyüyüb. İki il olar ki, yüngül həyat yaşayan, qadınlarla müvəqqəti münasibət quran atasının yanına köçüb.

Atasının yüngül həyat tərzi 17 yaşlı qızcağaza təsirsiz ötürmüşür. O, monastır həyatının ona əxz etdiyi əxlaq anlayışı-

Mirmehdi
Ağaoğlu

